

AT konference 2022
JEZERKA, SEČ
5.-9.ČERVNA 2022

ADIKTOLOGICKÉ A PSYCHIATRICKÉ INTERVENCE V AZYLOVÝCH ZAŘÍZENÍCH PRO BEZDOMOVCE S COVID-19

Doc. MUDr. PhDr. Kamil Kalina, CSc.
a kolektiv

SANANIM, z.ú. – Zdravotnické zařízení SANANIM
Klinika adiktologie 1.LF UK a VFN Praha

Klinika adiktologie

AUTORSKÝ KOLEKTIV

Mgr. Ria Al-Halabiová

Mgr. Ing. Aleš Herzog

(vedoucí teamu a vedoucí terénního programu SANANIM)

MUDr. Michal Chňupa

Bc. Radek Jurníkl

Mgr. Jana Kunášková

MUDr. Peter Marko

MUDr. Michaela Petišková

MUDr. Jana Novotná

Mgr. Hana Skořepová

Mgr. Nikol Spůrová

PRVNÍ SLONI BYLI V SANANIMU

- ❑ SANANIM za dobu své existence zavedl a založil standardy mnoha typů dnes běžných adiktologických služeb. S výjimkou typu nízkoprahového kontaktního centra (první byl DROP-IN, SANANIM druhý) má v podstatě ve všech typech služeb prvenství a schopnost předávat svoje zkušenosti a poznatky dál, do praxe i do výuky.
- ❑ Rovněž v oblasti odborných nízkoprahových programů SANANIM zavedl řadu inovací, např.
  - ❖ nízkoprahová psychiatrická služba,
  - ❖ nízkoprahová substituce závislosti na opiátech/opioidech,
  - ❖ nízkoprahová farmakologicky asistovaná léčba závislosti na metamfetaminu,
  - ❖ model adiktologicko-psychiatrické intervence v azylových zařízeních.

Tomu poslednímu se dnes budeme věnovat.

KOVIDÁRIA

- ❑ Zařízení pro vystonání z Covid-19, tzv. covid hostely neboli kovidária byla zřízena Centrem sociálních služeb Praha, příspěvkovou organizací Hlavního města Prahy na podzim 2020.
- ❑ Využity byly dva hostely, kvůli kovidové krizi nevyužívané, a jeden nevyužívaný pavilon v Psychiatrické nemocnici Bohnice.
- ❑ Zařízení se lišila personálně, téměř výhradně ale byla bez zdravotního personálu, někde byl jen koordinátor a pracovníci najaté bezpečnostní agentury.
- ❑ Mezi klienty kovidárií byla řada uživatelů návykových a/nebo substitučních látek.
- ❑ SANANIM hledal cesty, jak pomoci čelit pandemii a nabídl své síly i přes komplikované podmínky.
- ❑ Vytvořili jsme speciální mezioborový kovid-team (adiktologové, psychiatři, zdravotní sestry apod.).
- ❑ Team pracoval v sezónách 2020/2021 a 2021/2022.

KLIENTI V KOVIDÁRIÍCH

- ❑ **Systém testování antigenními testy: noclehárny, ubytovny, denní centra, azylové domy, mobilní služby; SANANIM testoval v terénních programech a v kontaktním centru.**
- ❑ **Do kovidárií směřovali Covid-19 pozitivní a jejich spolubydlící**
- ❑ **Naše klientela v kovidáriích:**
  - ❖ **lidé závislí na drogách bez přístřeší, užívající drogy z černého trhu,**
  - ❖ **lidé stabilizovanější, z azylových domů, v substituční léčbě metadonem či buprenorfinem.**
- ❑ **Lidé závislí na opioidech – primární pozornost.**
- ❑ **Lidé závislí na stimulantech a alkoholu – v případě neklidu a tendencí opustit kovidárium.**
- ❑ **Společný rys: došlo k umístění do kovidárií docházelo nečekaně, nenadále.**
- ❑ **Lidé přivezení do kovidária byli často v nejistotě, ve zmatku, bez látek, na které byli zvyklí.**
- ❑ **U části hrozil odchod ze zařízení a šíření kovidu.**

PRŮBĚH INTERVENCE 1

- ❑ Klient je převezen do kovidária s volnou kapacitou.
- ❑ Probíhá zprostředkování kontaktu mezi klientem a teamem SANANIM.
- ❑ Vedoucí teamu (vedoucí terénního programu SANANIM) zjišťuje kapacitu psychiatrů a adiktologů.
- ❑ Adiktolog jede do kovidária, kde s klientem zahájí adiktologické vyšetření.
- ❑ Zaměření adiktologického vyšetření:
  - ❖ drogová a psychiatrická anamnéza
  - ❖ zjištění aktuálního stavu klienta
  - ❖ vyhodnocení rizika emergentních stavů
  - ❖ formulace případné strategie, jak jim zamezit
- ❑ **Evaluace: test na přítomnost návykových látek v moči.**

PRŮBĚH INTERVENCE 2

- ❑ Adiktolog předává získaná data telefonicky psychiatrovi.
- ❑ Psychiatr společně s adiktologem stav pacienta odborně zhodnotí a případně indikuje farmakoterapii.
- ❑ Adiktolog bezprostředně po konzultaci s psychiatrem vydává klientovi farmaka, dohlíží na jejich správné užití a případně zkontroluje, jak na medikaci pacient reaguje.
- ❑ Následná adiktologická péče spočívá v každodenním navštěvování klienta.
- ❑ Součástí každé návštěvy je zhodnocení stavu pacienta a výdej medikace.
- ❑ V případě potřeby adiktolog stav pacienta opět konzultuje s psychiatrem.
- ❑ Psychiatr případně změní farmakoterapii, navýší/sníží dávky či ordinuje jiné léčivo.
- ❑ Komunikace probíhá nejen mezi adiktologem a psychiatrem, ale i mezi kovid-teamem a danou ubytovací službou. Případy komplikací či emergentních stavů se vždy včas zachytily.

PRŮBĚH INTERVENCE 3

- ❑ Den před plánovaným propuštěním je klient edukován o rizicích, které hrozí při návratu k pouličním drogám.
- ❑ V den propuštění je klientovi případně nabídnutý tzv. „good-bye cuc“ (= poslední výdej medikace); to se již neděje v kovidáriu, ale klient si musí dojít např. do kontaktního centra nebo do zázemí terénního programu SANANIM).
- ❑ Klientům je nabídnutý odvoz z kovidária zpět do zařízení, ve kterém byli pozitivně testováni (zajišťuje organizace R-most).
- ❑ Následná péče již mimo kovidárium pokračuje dle individuálního kontraktu a plánování (viz mikro-kasuistiky).

OHNISKO INTERVENCÍ

- ❑ **Nejčastějšími emergentní stav: odvykací syndrom, v různých kvalitách a etapách, dle užívané návykové látky.**
- ❑ **Nejčastěji aktuálně užívané látky dle pořadí:**
  - ❖ Opiáty
  - ❖ Metamfetamin
  - ❖ Benzodiazepiny
  - ❖ Alkohol
- ❑ **Ve velké míře byly zastoupeny také tabák a marihuana, což v některých případech spolupráci a pobyt komplikovalo.**

„GUERILLOVÁ LÉKÁRNA“

(autorka MUDr. Michaela Petišková)

TERÉNNÍ LÉKÁRNA PRVNÍ PSYCHIATRICKÉ POMOCI

☐ **Anxiolytika**

- ❖ Diazepam 10 mg – akutní úzkost, křečové stavy, abstinenční syndrom
- ❖ Rivotril tbl. 0,5 mg a 2 mg – úzkostné stavy, křečové stavy, abstinenční syndrom
- ❖ Pregabalin 75 mg (tam kde není vhodné dávat benzodiazepin) – úzkost a abstinenční stavy

☐ **Antidepressiva**

- ❖ Escitalopram 10 mg – široké spektrum úzkostně depresivních stavů
- ❖ Mirtazapin 30 mg - bezprostřední hypnotický a protiúzkostný účinek, zlepšuje chuť k jídlu, při dlouhodobějším užívání antidepressivní efekt

☐ **Antipsychotika**

- ❖ Chlorprothixen 15 a 50 mg - zejm. protiúzkostný a hypnotický efekt, zklidnění agitovaných stavů
  - ❖ Olanzapin 10 mg – spolehlivý při zklidňování psychotických stavů
  - ❖ Risperdal 2 mg - „pervitinové stíhy“
  - ❖ Quetiapin 25 a 200 mg - široké spektrum, v nižších dávkách protiúzkostný a hypnotický efekt, stabilizace osobnostních poruch, ve vyšších dávkách antipsychotický efekt, možno přídatná medikace k abstinenčním stavům
  - ❖ Tiapridal 100 mg – vhodný k léčbě alkoholových abstinenčních stavů
- ☐ **Substituční látky:** Suboxone 2 a 8 mg.

„GUERILLOVÁ LÉKÁRNA“

(instrukce)

- Adiktolog či jiný člen kovid-teamu SANANIM má při návštěvě kovidária základní léky s sebou.
- Co se týče množství, stačí několik tablet.
- Léky možno podat jen po předchozí (telefonické) konzultaci lékaře (pokud se nejedná o zavedenou medikaci a pacient je ve stabilizovaném stavu).
- Po podání léčiva je potřeba zajistit v dohledné době přímou konzultaci pacienta s lékařem.

DOKUMENTACE

- ❑ Pro účely spolupráce došlo ke zřízení sdíleného dokumentu, aby všichni zapojení pracovníci SANANIM měli přístup k údajům o klientech.
- ❑ Vyšetření a medikace jsou průběžně zaznamenávané do zdravotnické databáze.

POTÍŽE A PROBLÉMY

- ❑ Různá úroveň kompetentnosti tzv. koordinátorů kovidárií (pracovníci Centra sociálních služeb hl. m. Prahy);
- ❑ Technická nevybavenost koordinátorů pro komunikaci;
- ❑ V kovidáriích nebyla zajištěna **žádná lékařská péče**; občas a v omezeném rozsahu byli někde k dispozici zdravotníci, základní zdravotní péči často museli poskytnout pracovníci kovid-teamu SANANIM;
- ❑ Adiktologické vyšetření probíhá v náročných podmínkách uvnitř budovy kovidária:
  - ❖ adiktolog má ochranný oblek, respirátor a štít,
  - ❖ často se s klientem setkává zcela poprvé,
  - ❖ leckdy jsou přítomni další klienti kovidária;
- ❑ Adiktolog často musí zklidňovat obecnou atmosféru v kovidáriu a podporovat koordinátora;
- ❑ Ne vždy se daří udržet klienta v kontaktu po propuštění z kovidária.

MIKRO-KASUISTIKY 1

KLIENT PAVEL (51)

- Závislý na alkoholu, pije 27 let, nemá bydlení.
- Abusus: denně pije 6-8 l vína. Časté epi záchvaty, většinou hospitalizace.
- Jiné návykové látky: v posledním roce bez odborné pomoci přestal s užíváním heroinu, pervitinu a BZD.
- První adiktologické vyšetření: abstinenční příznaky spojené s vysazením alkoholu – třes, zmatenost, zvýšené pocení a celková slabost.
- Konsultace s psychiatrem: ordinován Diazepam 10 mg 0-1-1, Tiapridal 100 mg první den 0-1-1, další dny 0-0-1.
- Další den, konsultace s psychiatrem: abstinenční syndrom pomalu odeznívá, medikace ponechána.
- Další průběh: denně kontrolován adiktologem, zhoršený stav (neužil Diazepam?), opak. konsultace s psychiatrem, 2x hospitalizován pro epi záchvat.
- Pak stabilizovaný, daří se mu dobře.

MIKRO-KASUISTIKY 1

KLIENT PAVEL – POKRAČOVÁNÍ

- Závěr pobytu: Diazepam 10 mg zvýšen 0-1-2. Motivován k léčbě v terapeutické komunitě, po propuštění z kovidária domluvená návštěva v kontaktním centru (KC).
- Z kovidária odešel den před propuštěním.
- Přichází do KC silně pod vlivem alkoholu (1,5 promile), poraněná hlava (popral se), žádá zařízení detoxu, má sebevražedné myšlenky.
- Převezen RZS do psychiatrické nemocnice, měl se stavit v KC po propuštění.
- Od té doby jsme o něm neslyšeli.

MIKRO-KASUISTIKY 2

❑ KLIENT BOHDAN (44)

- ❑ Závislý na opioidech, drogová kariéra přes 30 let, VHC pozitivní. Mnoho pokusů o léčbu, žádný nedokončil. Abstinence 4 roky ve vězení.
- ❑ Abusus: buprenorfin i.v., získává z černého trhu, denně cca 6 mg. Občas pervitin a BZD.
- ❑ V kovidáriu v karanténě, kvůli blízkému kontaktu s Covid-19 pozitivní osobou.
- ❑ První adiktologické vyšetření: bez závažnějších potíží, uvádí, že mu stačí 4 mg Suboxone denně. Po konzultaci s psychiatrem nasazena tato medikace. Dohled, aby nebral i.v.
- ❑ Další den: odvykací příznaky, noční neklid, buzení, bolesti hlavy, nervozita. Psychiatr zvýšil Suboxone na 6 mg denně.
- ❑ Na této dávce v dalším průběhu stabilizovaný, značná úleva, přístupný individuální poradenské práci.
- ❑ Oceňuje přínos substituční terapie (jistota dávky, nemusí shánět na černém trhu).

MIKRO-KASUISTIKY 2

KLIENT BOHDAN – POKRAČOVÁNÍ

- V den popuštění dostal „good-bye cuc“ v zařízení SANANIM, následuje individuální poradenství a plánování při běžném terénním programu, zajišťování substituční léčby.
- Nákaza virem SARS-CoV-2 neproběhla

MIKRO-KASUISTIKY 3

KLIENTKA MATYLDA (32)

- ❑ Primární droga THC. Žije v přechodném ubytovacím zařízení. VHC pozitivní.
- ❑ Abusus: THC denně, pervitin 1x týdně.
- ❑ V kovidáriu v karanténě, kvůli blízkému kontaktu s Covid-19 pozitivní osobou. Při převozu agresivní, strach z „nemocnice“, z „psychiatrie“.
- ❑ První adiktologické vyšetření: především podpora, vysvětlování, motivace k setrvání. Nebála se odvykacích příznaků, hlavně když bude mít přístup k cigaretám.
- ❑ V dalších dnech: rozvoj odvykacího syndromu, nervozita, neklid, klaustrofobie, nespavost, agresivita vůči personálu kovidária. Návštěvy kovid-teamu SANANIM zklidňovaly situaci.
- ❑ Žádala BZD, což psychiatr odmítnul. Dostala Hypnox, nezabral, nakonec psychiatr ordinoval Chlorprothixen 15 mg v konečné dávce 1-1-3.
- ❑ Na této dávce stabilizovaná, klidná, daří se jí dobře.

MIKRO-KASUISTIKY 3

KLIENTKA MATYLDA – POKRAČOVÁNÍ

- Díky podpurným denním rozhovorům s členy kovid-teamu v kovidáriu vydržela a domluvila se na následné spolupráci.
- Nákaza virem SARS-CoV-2 neproběhla.

STATISTIKA 2020/2021

OBDOBÍ OD 26.11.2020 DO 15. 5.2021

- 32 klientů
- 130 návštěv
- 56 psychiatrických konsultací
- 262 x výdej léků
- U 18 klientů hlavní medikace buprenorfin-naloxon (Suboxone),
- U 2 klientů výdej metadonu
- Z kovidaria odešli předčasně 3 pacienti, všichni ale až po minimálně 10 dnech izolace, čili pravděpodobně s rizikem šíření nákazy.
- U více než 90 % klientů jsme byli schopni zajistit vyšetření a medikaci v den přijetí do kovidária, u ostatních hned druhý den.
- Nedošlo k nákaze žádného našeho pracovníka v kovidáriu.

STATISTIKA 2021/2022

OBDOBÍ OD 17.11.2021 DO 4. 3.2022

- ❑ 42 klientů, z toho 24 v substituční léčbě
- ❑ 139 návštěv
- ❑ 48 psychiatrických konsultací
- ❑ 253 x výdej léků
- ❑ U 22 klientů hlavní medikace buprenorfin-naloxon (Suboxone),
- ❑ U 2 klientů výdej metadonu
- ❑ Z kovidaria odešli předčasně 2 pacienti, vykázáni personálem pro agresivní chování, vyšší riziko šířením nákazy.
- ❑ U 90 % klientů jsme byli schopni zajistit vyšetření a medikaci v den přijetí do kovidária, u ostatních hned druhý den.
- ❑ Nejnáročnější byly dny 14. 3. a 15. 3., každý den 9 pacientů ve třech kovidáriích a celkem 4 příjmy nových klientů.
- ❑ Nedošlo k nákaze žádného našeho pracovníka v kovidáriu.

ZÁVĚRY 1

- Udrželi jsme rizikové klienty v izolaci a zabránili dalšímu šíření Covid-19.
- Pomohli jsme klientům překonat nejen abstinenční, ale i jiné psychické a vztahové krize.
- Sladili jsme farmakoterapii a psychologickou podporu.
- Potvrdili jsme prospěšnost zdravotnické profese adiktolog a spolupráce adiktolog – psychiatr.
- Ukázali jsme klientům kompetentní a přátelskou tvář odborné pomoci.
- U řady klientů jsme vzbudili zájem pokračovat v kontaktech po propuštění z kovidária, ALE často se to nezdařilo.
- Práce s klienty v kovidáriích byla pro nás velkou výzvou a příležitostí k učení, ALE jsme rádi, že přestává být potřebná.
- Podnítli jsme záměr Centra sociálních služeb hl. m. Prahy zřídit azylové zařízení pro adiktologickou klientelu – ALE SANANIM už do toho nepůjde.

ZÁVĚRY 2

VĚTY KOVID-TEAMU SANANIM

- ❑ Aleš: „Díky našim psychiatrům, že nám věřili. Nejdřív to bylo dobrodružství, pak velká dřina.“
- ❑ Ria: „Jsem hrdá na SANANIM a jeho odvahu jít vždy dopředu - i když třeba někdy trochu do neznáma - vždy profesionálně a ve prospěch klientů.“
- ❑ Jana K.: „Když se chce, všechno jde. A v SANANIMu se naštěstí chce vždycky.“
- ❑ Radek: „Mohl jsem svou troškou přispět k boji proti pandemii, navíc ve své odbornosti. Představuju si, že takto by mohl vypadat adiktologický asylový dům, „housing first“. Až na ty obleky, v těch je vedro!“
- ❑ Michaela: „Dobrodružství víc než akorát.“
- ❑ Peter: „Když se vám do něčeho nechce a máte strach, je lehčí neudělat nic. Ale když chcete a máte se o koho opřít, stačí někdy málo abyste udělali dobrý výsledek.“
- ❑ Jana N.: „Překvapila mě míra strachu spousty těch lidí z psychiatrie a z psychiatrů, možná daná špatnými zkušenostmi z minulosti. Hezké a smutné zároveň na tom bylo, jak rychle někdy ty obavy opadly, jak málo stačilo - úsměv, projev pochopení, pár vět lidskou řečí. Říkám si, že teprve až tihle lidi budou mluvit s psychiatrem a priori s důvěrou, že jim nechce ublížit, pak teprve bude naše psychiatrie opravdu reformovaná a destigmatizovaná.“

ZÁVĚRY 2

VĚTY KOVID-TEAMU SANANIM – POKRAČOVÁNÍ

- ❑ Hanka: „Péče o závislé lidi v kovidáriích vyžadovala flexibilitu a rychlost, což vedle aktivního přístupu odborníků usnadňovala ve velké míře i okamžitá dostupnost potřebné medikace ze substitučního centra.“
- ❑ Nikol: "Věřím ve smysl naší práce a v to, že i zdánlivě nemožné je možné."
- ❑ Kamil: „Nejzajímavější a nejvíc smysluplný projekt, kterého jsem se v posledních letech účastnil. Dotek, i když nepřímý, s potřebami a obavami lidí z okraje společnosti mě znovu přesvědčil, že psychiatrie může být přátelskou službou, a že spolupráce adiktolog-psychiatr obstojí i v mimořádných podmínkách. Velké ocenění a díky všem kolegyním a kolegům!“

ZÁVĚRY 3

Model adiktologicko-psychiatrické intervence může být použitelný i v zařízeních pro kolektivní ubytování uprchlíků z Ukrajiny.

Zatím se výrazná potřeba neukazuje, ale na jednom případě se prokázalo, že team je připravený.

A CO BY TOMU ŘEKL JAROSLAV SKÁLA?

„Holky kluci, dobrý, nebojíte se. Asi jste se hodně naučili.
SANANIM, já jsem říkal, že je to nadějný.
Adiktolog, to tu nebylo, to jste dobře vymysleli.“

DÍKY ZA POZORNOST!

KOVID-TEAM SANANIM

www.sananim.xxx

kalina@sananim.cz

kamil.kalina@lf1.cuni.cz

kalina@sdktologie.cz